

Prof. dr hab. Mirosław J. Szymański

Warszawa, 31 października 2019 r.

Recenzja
pracy doktorskiej mgr Ewy Ir
pt. *Mistrzostwo pedagogiczne jako cel awansu zawodowego i edukacji całościowej*
nauczycieli

Funkcjonujący system awansu zawodowego budzi zrozumiałe zainteresowanie nauczycieli, w mniejszym już stopniu przykuwa uwagę szerszej opinii publicznej. Określa obecny status zawodowy nauczycieli, otwiera dalsze możliwe perspektywy. Oprócz nauczycieli skutki przyjmowanych rozwiązań dotyczących ich awansu zawodowego powinny w szczególności przykuwać uwagę co najmniej przedstawiciele władz oświatowych, zwłaszcza tych, którzy wprowadzając obowiązujące rozwiązania, chcieli uzyskać określone cele.

Ze względu na to, że warunki i możliwości awansu zawodowego mają istotne znaczenie dla nauczycieli, a pośrednio także dla funkcjonowania szkół, problematyka ta dość często staje się w Polsce przedmiotem badań naukowych. Wynika z nich, że intencje projektodawców systemu awansu zawodowego i opinie nauczycieli na temat tego awansu są różne. Ci pierwsi chcieliby wykorzystać ograniczone środki budżetowe na podwyżki płac nauczycieli kierując je głównie na sfinansowanie wzrostu płac doskonalących się osób. Zapewne w ich mniemaniu wymuszać to będzie wzrost jakości pracy, a zarazem stwarzać pozory, że każdy nauczyciel będzie mieć lepsze zarobki, gdy będzie pracować lepiej. Nauczyciele zaś mają wątpliwości, czy ubieganie się o kolejne stopnie awansu zawodowego w istotnym stopniu wpływa na jakość ich pracy. Postrzegają raczej ubieganie się o stopnie awansu zawodowego jako drogę do poprawy swych niewielkich zarobków.

Nowością ujęcia badawczego tej problematyki przez mgr Ewę Ir jest jej analiza w kontekście edukacji całościowej nauczycieli oraz procesu dochodzenia przez nauczycieli do mistrzostwa pedagogicznego. Są to ważne perspektywy, zarówno w wymiarze naukowym, jak i praktycznym. Awans zawodowy nie jest wszakże celem samym w sobie, ale środkiem prowadzącym do osiągnięcia innych celów. Ponadto ani kwestia mistrzostwa pedagogicznego nauczycieli, ani ich edukacji całościowej nie jest w Polsce wystarczająco rozpoznany polem badań.

Rozprawa doktorska mgr Ewy Ir ma typową budowę. Całość przedstawionych treści poprzedza abstrakt w języku polskim i angielskim. Następnie Autorka umieszcza wstęp, tekst

pięciu rozdziałów, wnioski, bibliografię, spis rysunków, tabel i wykresów, aneks, streszczenie w języku polskim i angielskim. Pod względem formalnym jest to zatem praca w pełni rozwinięta, kompletna, konsekwentnie skonstruowana. Przekonanie to wzmacnia również układ wewnętrzny poszczególnych rozdziałów, które cechują: dobrze przemyślana struktura wewnętrzna, logiczny układ treści, właściwe rozmieszczenie i uporządkowanie prezentowanego materiału. Zastrzeżenia można mieć jednak do tytułu czwartego rozdziału. Gdyby był prawidłowy, wszystkie rozdziały rozpraw doktorskich, w których omawiane są wyniki badań przeprowadzonych przez ich autorów, miałyby identyczną nazwę. Takie rozdziały zawierać powinny jednak nie tylko – jak zapowiada tytuł rozdziału IV w pracy mgr Ewy Ir – analizę przeprowadzonych badań, ale ich autorskie interpretacje oraz pewne porównania w kwestiach szczegółowych z wynikami innych badań, których wyniki już są znane. Nazwa rozdziału empirycznego powinna być adekwatna do rodzaju i charakteru przeprowadzonych badań i w tym sensie, podobnie jak cała praca, ukazywać oryginalność przedsięwzięcia badawczego.

Pod względem merytorycznym dwa pierwsze rozdziały zasługują na pozytywną ocenę. W rozdziale I Autorka rozpatruje na podstawie literatury znaczenie edukacji całościowej, kompetencje i kwalifikacje współczesnego nauczyciela, istotę mistrzostwa zawodowego oraz rolę motywacji w dochodzeniu nauczycieli do mistrzostwa zawodowego. Czyni to prawidłowo, czemu służy dobry dobór literatury. Tu jednak muszę wyrazić zdanie krytyczne z powodu pominięcia napisanych pod moim kierunkiem prac doktorskich Magdaleny Szumiec i Marka Kazimierowicza na temat awansu zawodowego nauczycieli, z których pierwsza została obroniona na Uniwersytecie Pedagogicznym i wydana w 2016 r. przez Oficynę Wydawniczą Impuls w postaci publikacji książkowej. Na uwagę zasługuje też kompetentna analiza dokumentów prawnych. Wartość rozdziału byłaby jednak większa, gdyby mgr Ewa Ir wykorzystała także literaturę obcojęzyczną. Sądzę również, że z korzyścią dla całokształtu prowadzonych analiz byłoby wyjście poza dominujący obecnie dyskurs o kwalifikacjach i kompetencjach nauczyciela, narzucony w dużej mierze przez wymagania edukacyjne gospodarki rynkowej, poszerzając go o kwestie osobowości nauczyciela wielostronnie analizowane w klasycznej już polskiej literaturze pedagogicznej.

Założenia metodologiczne badań własnych są w recenzowanej pracy przedstawione wyczerpująco i komunikatywnie, ale do tej części pracy mam największe zastrzeżenia. Nie dotyczą one prezentacji przedmiotu badań i celów badań i w zasadzie także problemów badawczych. Wielu metodologów zauważy jednak błąd sformułowania jednego z problemów rozpoczynającego się od „Czy i w jakim zakresie..”, traktując to jako „dwa pytania w jednym”. W zasadzie wystarczyłoby napisać „W jakim zakresie...”, gdyż na tak rozpoczęte

pytanie także można odpowiedzieć: „W żadnym”. Autorka nie sformułowała hipotez, a w odniesieniu do tych problemów, które są wyrażone w postaci pytań o zależności między zmiennymi, powinna to uczynić. Już pierwsze zdanie w podrozdziale 3.3 o metodach, technikach i narzędziach badawczych zawiera pomyłkowe określenie. Sondaż diagnostyczny z zastosowaniem ankiety jest metodą stosowaną w badaniach ilościowych, a wywiad fokusowy w badaniach jakościowych, a nie odwrotnie, jak to napisała Autorka. Zresztą według Tadeusza Pilcha i Teresy Bauman, autorów znanego podręcznika metodologii, na który mgr Ewa Ir się powołuje, wywiad nie jest metodą, ale techniką, najczęściej stosowaną w sondażu diagnostycznym. Wymienione błędy muszą być odnotowane przez recenzenta i wymagają korekty przy ewentualnym publikowaniu pracy, ale praktycznie nie wpłynęły na jakość analizy i interpretacji wyników badań.

Rozdział V poświęcony analizie wyników badań jakościowych i ilościowych jest wartościową częścią pracy. Autorka prezentuje tu wyniki przeprowadzonych przez siebie badań pilotażowych i znacznie bardziej dokładnie – wyniki badań właściwych. Analizując problemy awansu zawodowego i mistrzostwa pedagogicznego w opinii badanych nauczycieli umiejętnie łączy wypowiedzi respondentów z informacjami uzyskanymi w badaniach ankietowych. Sprawnie omawia stanowiska badanych zaprezentowane w wywiadach, a dane z badań ilościowych przedstawia na przejrzystych wykresach, które dopełnia własnym komentarzem. Podobne cechy mają następne podrozdziały poświęcone czynnikom motywującym do działań nauczycieli zmierzających do uzyskania awansu zawodowego i mistrzostwa pedagogicznego oraz zależnościom między awansem zawodowym a podnoszeniem jakości ich pracy. Interesujące i wartościowe poznawczo są także analizy nauczycielskich sposobów dochodzenia do mistrzostwa w zawodzie, z których wynika, że są one znacznie bardziej zróżnicowane i bogatsze niż te, które są oficjalnie brane pod uwagę jako kryteria awansu zawodowego.

Dyskusja wyników, rekomendacje dla władz oświatowych, projekt bloku zajęć dla studentów na temat rozwoju zawodowego nauczycieli, a także wnioski końcowe świadczą o tym, że w istocie mgr Ewa Ir skutecznie zrealizowała podjęte zadanie badawcze. Finalna część pracy bardzo dobrze podkreśla też pedagogiczny charakter pracy, gdyż pedagodzy w odróżnieniu od przedstawicieli innych nauk społecznych nie poprzestają na diagnozie i starają się zaproponować nowe rozwiązania przydatne do doskonalenia rzeczywistości wychowawczej i oświatowej. Biorąc to pod uwagę, a także całokształt recenzowanej rozprawy, stwierdzam, że mimo dostrzeżonych usterek spełnia ona warunki stawiane rozprawom doktorskim w *Ustawie stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie*

sztuki z dnia 14 marca 2003 r. (Dz. U. Nr 65, poz. 595 z późniejszymi zmianami). Stawiam więc wniosek o dopuszczenie mgr Ewy Ir do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Andrzej Symanowski